

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

izhajajo enkrat na mesec. — Naročnina za celo leto K 3.—, polletno K 1.50, posamezne številke 30 h.
Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naših Zapiskov“ v Ljubljani.

Leto V.

Ljubljana, meseca junija 1907.

Št. 6.

Slovenska buržoazna stranka.

Ni nam do akademičnega razmotrivanja, kakšna naj bo, naj bi bila na Slovenskem buržoazna stranka, da bi bila moderna. O tem bi povedali svoje mnenje, če bi se res taka stranka ustanovila. Za danes hočemo preiskovati, je-li umestna in je-li možna ustanovitev slovenske buržoazne stranke? Kakor smo že opetovano poudarjali, se slovensko politično življenje — v najširšem pomenu besede! — razvija analogno tako, kot se je razvijalo in se razvija pri drugih narodnostih v Avstriji. Seveda se kaže analogija le v poglavitnih potezih. V detajlih razvoja je marsikaj razlike, toda ne bistvene; zato tu o nji ne govorimo.

Značilno in zanimivo je dejstvo analognega razvoja. Izvira pa odtod, ker imajo, poleg nas samih, še drugi činitelji v rokah ves vodilni in odločilni aparat, s katerim vplivajo na razvoj in ga pospešujejo, odnosno ovirajo v smeri, katera nam ni vselej v prid. To je dokaz, da se tudi v sicer dosti različnih razmerah dá umetno — ali če hočete: nasilno vplivati na razmere in jim takorekoč veleovati, kako se naj razvijajo. In nauk je to, kako je treba umevati stavke — da je vse življenje, vsa zgodovina le izraz gospodarskih bojev, in da ti boji več ali manj vse vstvarjajo.

Druge narodnosti v Avstriji — vsaj Čehi, Poljaki, Nemci in Italijani — imajo politično strukturo svojega naroda že popolno. To se pravi: te narodnosti niso samo narodopisno celotne, temveč tudi politično. To so dejanski politične narodnosti.

Vpraša se, kako je z nami? Ali ima naše narodno telo že vse organe, s katerimi bi moglo sedaj živeti polno življenje in se kosati z drugimi narodi? Ali ima naš narodni organizem že enotno dušo?

Imamo kmečki stan; imamo obrtništvo in rokodelstvo; uradništvo se množi; proletarijat se čisti in vedno več ga je; slovenski kapitalisti so nam že prav dobro znani; domače podjetništvo dviga glavo vedno višje; brez slovenskega trgovca bi sedaj ne mogli več shajati . . . izkratka, narodova celota se pri nas popolnjuje. Ni še razvita popolnoma; vsaj v kaleh in zarodkih je pa dana na vseh poljih.

V tem vidimo mi — bodi to povedano mimogrede! — več garancije za obstoj naroda kot slovenskega, nego v vsem dosedanjem in prihodnjem delu slovenskih političarjev iz starega in novega parlamenta. Kajti kar je naš narod, je postal iz lastne notranje moči in energije; torej je v jedru zdrav in močan. In dokler je tako, ne bomo zdvajali nad njim, ker te pravice nimamo, niti nad seboj, ker iz naroda izhajamo! . . .

Pa še nekaj vprašamo: V kakšnem duhu se pri nas popolnjuje narodova celota? Odnosno, ker bazira to popolnjevanje na gospodarskem temelju — kakšen duh preveva naše slovensko gospodarstvo? Kakšen duh daje temu gospodarstvu smer?

In tu si ne moremo prikrivati, da že iz prvega časa, ko smo pričeli živeti svoje kolikor toliko samostojno gospodarsko življenje, prevladuje pri nas duh kapitalističnega gospodarskega zistema.

Zastopnica tega gospodarskega reda je buržoazija.

Iz tega sledi, da je pri nas že toliko razvito gospodarsko življenje, da imamo tudi buržoazijo. Sledi pa tudi, da nam buržoazija ni le en stan, ki bi ga kot specijelno buržoazijskega označevali. Nasprotno: cela skupina vseh tistih stanov, katerim današnji gospodarski t. j. kapitalistični red družbe ugaja in ustreza — je nam buržoazija.

Iz dejstva, da imamo buržoazijo, pa sklepamo, da bi za buržoazno politično stranko na Slovenskem bilo dano ogrožje. Kajti vsaj vnanje ima slovenska buržoazija toliko skupnih interesov, da bi lahko opravičevali ustanovitev in utemeljevali obstoj take stranke. Torej bi taka stranka na Slovenskem bila umestna.

Drugačna je pa stvar, če hočemo izvedeti, je-li možna slovenska buržoazna stranka? Priznajmo si: sedaj še ni možna! Manjka ji še važnega predpogoja — enotne duše, enotnega svetovnega naziranja. Manjka ji tiste notranje enotnosti in ustanovljeno sti, s katero se odlikujejo klerikalne in socijalistične stranke. In dokler slovenska buržoazija tega nima, se ji bo godilo, kakor telesu brez duše: mrtva bo politično in brezvplivna.

Ker pa se gmotni interesi buržoazije vedno bolj zblizujejo, tako da postajajo difference v buržoaziji vedno neznatnejše, je gotovo, da se bo iz solidarnosti materialnih interesov rodila tudi potreba po enotnem naziranju in po duševni solidarnosti. Kadar se to doseže, bomo z veseljem pozdravljali ustanovitev moderne slovenske buržoazne stranke; kajti ta stranka bo šla vzporedno z nami. Sedanji poizkusi snovanja novih strank in preosnovanja starih strank ostanejo jalovi . . .

Dr. D.

Zakaj ne more imeti socialna demokracija pravega uspeha na Slovenskem?

Socialno-demokratska stranka je v svojih početkih povsod nastopala kot izključno delavska stranka ter nastopa kot taka i na Slovenskem. Pojavila in organizirala se je najprej tam, kjer je bilo večje število delavcev v ožjem pomenu besede, t. j. fabričnih delavcev. Prvi nastop je bil revolucionaren. Reakcija ni šla le proti bogatinu, ampak tudi proti vladnemu sistemu. Ustanovitelj socialno-demokratske stranke Karl Marks je imel pred seboj delavske razmere v angleških fabričnih centrih okoli srede preteklega stoletja. Opazuje tamkaj nedostatke delavstva in zlorabo velikega kapitala, je prišel do svojih znanstvenih sklepov in do svojega velikega dela „Das Kapital“.

Ako primerjamo nastope prvih skupin socialno-demokratske stranke na Nemškem, Francoskem, Angleškem z nastopi istih strank v istih krajih danes, vidimo gorostasno razliko in velikanski razvoj, ki ga je preživela socialno-demokratska ideja. Socialno-demokratska stranka je prestopila ozke meje negacije in revolucije proti vsemu obstoječemu ter je pričela pozitivno izvajati konkreten političen in gospodarski program in razširjati delokrog preko mej fabrik na vse sloje prebivalstva.

Sprva izključno delavska stranka je pritegnila nase nezadovoljneže vseh slojev prebivalstva: malega obrtnika, privatnega uradnika, vse zatirane in preganjane. S tem momentom je razvila altruistično stremljenje in pritegnila nase tudi inteligente. Na Nemškem, kjer se je socialno-demokratska stranka najširše organizirala, je pritegnila nase vse sloje brez razlike, celo velike obrtnike in trgovce, delavca, kmetovalca in inteligenta pod skupnim geslom boja proti sedanjemu neopravičenemu družabnemu in gospodarskemu sistemu. S tem momentom šele zasluži svoje ime socialno-demokratska stranka, kakor bi se ji bilo moralo prideti s prvega početka le ime internacionalno-proletarska stranka. Isti zgodovinski razvoj kakor pri velikih industrialnih narodih pa kaže v malem socialna demokracija tudi pri nas. Danes ona na Slovenskem ne zasluži svojega imena, ampak je dejanski internacionalno-proletarska stranka. V tem tiči vzrok počasnega razvoja socialne demokracije na Slovenskem in trdim tudi, da ni večjega razvoja sposobna, ako ne prestopi k izvrševanju splošnega socialno-demokratskega programa in ne le internacionalnega proletarskega.

Socialno-demokratska stranka je eminentno napredna stranka. Stoji na stališču pridobitev moderne vede. Zaraditega je tudi danes v vedi veljajoči evolucijski princip oni princip, katerega tudi socialno-demokratska stranka priznava. Ako je bila v velikih fabričnih centrih in deželah internacionalna proletarska stranka na sebi dovolj močna, da je dajala krepke pojave in potegnila tudi druge sloje za seboj, se z njimi asimilirala in postala splošna stranka, tako tega na Slovenskem ni mogoče, ker delavci ne tvorijo nikjer na Slovenskem

velikih center. Male centre imamo v Idriji, Zagorju, Borovljah itd. Le v Trstu bi socijalno-demokratska stranka kot internacionalno-proletarska stranka ne le prišla do veljave, ampak bi potegnila liki na Nemškem tudi druge sloje za seboj in postala splošna. A v Trstu je ta proces mogoč le med italijansko socijalno-demokratsko stranko. Ker preveva v Trstu nacijonalizem še vedno vse sloje in tudi delavske vkljub vsemu stremljenju italijanske socijalno-demokratske stranke po internacionalnosti, zato tudi ona ne more odoleti splošnemu nacijonalnemu toku in moramo imenovati danes italijansko socijalno-demokratsko stranko nacijonalno socijalno-demokratsko stranko, katera vsaj v praksi ne priznava opravičenosti slovenskega elementa do lastnih institucij ter gre pri nacijonalnih vprašanjih bodisi v šolstvu ali drugod z gospodujočo narodno-italijansko stranko. Ker je imela italijanska narodnost v Trstu mogočno asimilujočo silo proti vsaki drugi narodnosti, zaradi tega se tudi najbolj številni izseljenci iz slovenskih in hrvatskih pokrajin v kratkem času podvržejo italijanskemu elementu ter ne vstopijo v slovensko socijalno-demokratsko stranko, ampak v italijansko. Veliki zavodi v Trstu, ki nastavljajo delavce, so italijanskega značaja in slovenskemu priseljenemu delavcu je lažje dobiti kruha in izhajati, ako ne kaže svoje slovenske narodnosti. Po drugi strani je v Trstu polno javnih institucij, ki dajejo delavcem obilo kruha. Pri teh državnih in poludržavnih institucijah in pri onih, ki so v rokah ali pod vplivom c. kr. uradnikov, se pa socijalistično stremljenje ne more tako prosto razvijati. Delavci teh zavodov ne spadajo k organizirani socijalno-demokratski stranki, ampak tvorijo narodno skupino delavstva pod vodstvom nacijonalistične slovenske stranke v Trstu. To so dejanski momenti, ki zavirajo, da se pri nas na Slovenskem internacionalna proletarska stranka ne more krepko razvijati.

Poleg tega je po toku razvoja socijalne demokracije internacionalna proletarska struja že nekako zastarela.

Na Slovenskem je nastalo socijalno-demokratsko gibanje v Ljubljani. To gibanje je bilo po vzgledu dunajske socijalne demokracije takrat še precej malenkostno. Reprezentanta tega sta bila pokojni Fran Železnikar in Ferdinand Tuma. Obadva sta bila reprezentanta prav naivnih socijalno-demokratskih nazorov, eden revolucionarnih, drugi proletarskih, ki so se povsod in tudi med nami Slovenci že močno preživeli.

Socijalno-demokratska stranka na Slovenskem bi torej sama na sebi sploh ne prišla nikakor v poštev, ako bi veljave ne dobivala od zmagonosnega nastopanja socijalne demokracije drugod.

Prvi pogoj, da se pri nas obrnejo stvari dejanski na bolje, je ta, da naša socijalna demokracija skuša prenoviti svoje moči in svojo taktiko v oni smeri, kakor so to storili socijalno-demokratske stranke drugod. Priznavam, da ima pri tem mnogo težje stališče zaradi tega, ker je razredno veliko bolj ločena nego drugod.

Socijalno-demokratska stranka mora pred vsem priznavati, da ni zgolj internacijonalno-proletarska stranka, ampak da se je le historično porodila kot taka, oziroma, da je svoj delokrog s prva omejila na fabrične delavske sloje, da pa je njen cilj prememba ne le gospodarskega, ampak celega socijalnega in političnega sistema. Socijalno-demokratska stranka mora torej raztegniti svoje delovanje na vse sloje.

Ako se ozremo okoli sebe po Slovenskem, vidimo, da je slovensko prebivalstvo kmetijsko prebivalstvo. Socijalno-demokratska stranka mora vsled tega raztegniti svoje delo v prvi vrsti na kmetijske sloje. Socijalno-demokratska stranka si mora biti v svesti besedi socijalnega demokrata Liebkechta: „Mi ne rabimo kmetov, da bi delali revolucijo, ali nobena revolucija se ne more držati, kadar so kmetje proti.“ Danes pa so povsod na Slovenskem kmetje najbolj nasprotni socijalni demokraciji, je torej socijalna in gospodarska revolucija pri nas nemogoča. Socijalno-demokratska stranka na Slovenskem ima bodočnost le, ako pridobi kmeta za svoje ideje. Opustiti mora torej pred vsem svoje internacijonalno in proletarsko stališče.

(Konec sledi.)

Žival in rastlina.

Napisal dr. Gv. Sajovic.

„Wenn man Pflanzen und Tiere in ihrem unvollkommensten Zustande betrachtet, so sind sie kaum zu unterscheiden. Soviel aber können wir sagen, daß die aus einer kaum zu sondernden Verwandtschaft als Pflanzen und Tiere nach und nach hervortretenden Geschöpfe nach zwei entgegengesetzten Seiten sich vervollkommen, so daß die Pflanze sich zuletzt im Baume dauernd und starr, das Tier im Menschen zur höchsten Beweglichkeit und Freiheit sich verherrlicht.“

(Goethe „Bildung und Umbildung organischer Naturen“.)

Bistro šumi Kokra v svoji skalnati strugi ter se zaletava jezno v skale, ki jo ovirajo v njenem teku. Lep sprehod nudi ta struga, predvsem zanimiv za naravoslovca, ker naleti vedno na zanimive življenske dogodke. Visoke skalne stene, vrhu teh temni iglati gozdovi, tam med skalami zopet zelena tratica — vse to je pogoj živahnemu in raznobojnemu življenju. Napotimo se v majniku na malo trato pri „straheči dolini“, veselo življenje vlada tu. Raznovrstne pomladne cvetke žarijo v svojej svatbeni obleki in tekmujejo med seboj, katera bo privabila s svojimi živimi barvami in opojnem vonju več žuželk k sebi — teh ljubezenskih posredovalcev med cveticami. Poleg opojno vonjavih kukavic stoje ponosno visoke ivanjšice in gorski kokovičniki, s temi se družijo mnogovrstne sovrstnice iz družine košaric. Tem zopet delajo družbo ljubke klinčnice in še druge rastline raznih družin. Zanimivo je gledati to pisano trato, nad katero

šumijo najrazličnejše žuželke, ki omogočujejo rastlinam oplodbo, seveda ne zastonj — za svoj trud dobe zopet od rastlin sladek med. Kar zapazimo med drugimi rastlinami nizko cvetlico z nežnim belim cvetom. Rastlinica ima malo listno rožico, iz katere izvirajo jednocvetni peclji. Narobejajčasti zeleni listi so mesnati in sluzavi. Zadnje svojstvo je zelo zanimivo, kar bomo takoj videli.

Med tem ko opazujemo rastlinico, prileti žuželka ter se hoče nekoliko odpočiti na njenem listu. Komaj sede, že se zgrne nad nič hudega slutečo žuželko listič ter jo ovije. Ubožica je ujeta — jeli to plačilo za njen trud? Bode li rastlina žuželko pojedla? Nehote se nam vrine ta misel pri opazovanju; pa vendar — rastlina, ki je živali; to je vendar nesmiselno, ravno obratno bi pritrdili. Toda sprijazniti se bomo morali s to mislijo, kajti pri nadaljnjem opazovanju vidimo, da se listni robovi zavijejo proti listovi sredini ter zakrijejo

popolnoma ujeta žuželko, ki kmalu v svoji ječi pogine. Rastlina izloči živalskemu želodčnemu soku podobnen sok, ki razkroji mehke žuželkine dele, katere utelovi potem rastlina v svoj ustroj. Vidimo torej, da je rastlina umorila žuželko ter prikrojila sebi uporabljive žuželkine snovi.

Zanimivo dejstvo, katerega pa vendar tisoči v desetletjih ne zapazijo gredoč mimo rastline, a zraven še tožijo mnogokrat, kako dolgočasni so sprehodi. Velika je knjiga narave in lepa tistemu, kateri jo hoče čitati. Rastlinica, katero smo opazovali, je planinska mastnica (*pinguicula alpina*) (pod 1.); njeno sestro, navadno mastnico (*p. vulgaris*), z modrim cvetom najdemo na vlažnih travnikih in gozdnih parobkih. Še veliko rastlin lahko naštejemo, katere se hranijo z žu-

Pod. 1. Planinska mastnica, na desni strani pri a na listu ujeta žuželka. (Shemat. nar. vel.)

želkami in ki imajo v ta namen še bolj zvito nastavljene pasti; vse te nazivljemo s skupnim imenom žužkojede.

Ustavili smo se pri žužkojedi. Rastlina, ki je živalske snovi — kje naj pač potem postavimo mejo med rastlino in živalijo. Saj velja pri večini organska hranitev kot neomajen znak za živali. Razdelitev živih bitij v dve kraljestvi — živali in rastline — je zgolj sistematično vprašanje, vprašanje o pokolenju. Višje razviti organizmi, mnogostaničarji, obeh kraljestev se medsebojno močno

in odločno razlikujejo. Na večje težkoče pa naletimo pri enostaničarjih, ki so večini še nepoznani svet, in kateri so še dandanes mnogi celo naravoslovcem prava uganjka. Zoologi jih prištevajo živalim, botaniki rastlinam, tako naj na primer omenim zeleno kroglo (*volvox viridis*). Prvi jo prištevajo k bičarjem (*flagellata*), drugi k zelenim algam (*chlorophyceae*) in še mnogo takih enostaničarjev bi lahko navedli. Pri razdelitvi živih bitij v živali in rastline se uvažujejo fiziološki in morfološki znaki, ki se pri višjih bitjih ostro ločijo, ki pa se vedno zmanjšujejo, čim nižje organizme opazujemo; pri enostaničarjih pa popolnoma zginajo.

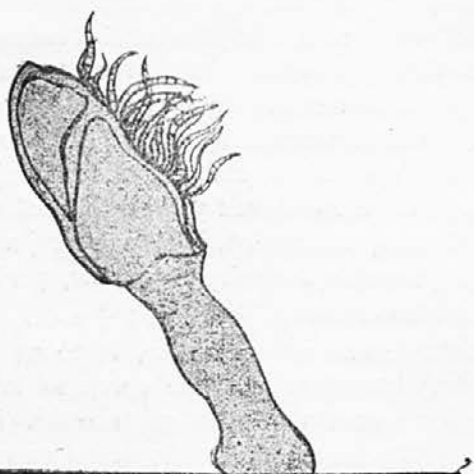
Glavni razloček živalij in rastlin naj bo obstajal v hranitvi. Živali uživajo kisik (O), katerega dobivajo iz organske hrane in pretvarjajo ogljik v ogljikovo kislino. V nasprotju so rastline edine zmožne ogljikovo kislino uživati neposredno iz zraka ter jo asimilirati. Pri tem procesu se ogljikova kislina razdvoji in postane kisik prost. Producent kisika (O) je torej rastlinstvo, konsument živalstvo. Sedež asimilacije ogljikove kisline, katera je važen rastlinski znak, je v zelenih rastlinskih delih, v klorofilnih zrnih. Veliko rastlin je pa brez slednjih (rastline zajedavke); mnoge rastline se pa hranijo celo z beljakovinastimi snovmi (žužkojede, primer: mastnica). Tako najdemo pri rastlinah oba procesa; vendar prevladuje asimilacija ogljikove kisline tako močno, da jo lahko imenujemo eno najvažnejših rastlinskih značajev. Rastlina premore spremeniti solčno toploto v potencialno energijo; njej je lastna asimilacijska energija, ona razdvaja CO_2 in H_2O , iz katerih tvori ogljikove hidrate. Slednji služijo v hrano živalim, ki pretvarjajo potencialno energijo zopet nazaj v virtualno. Velika je torej razlika med živalsko in rastlinsko hranitbo. Pri primerjanju teh dveh zapazimo, prvič razloček pri hranjenju in drugič razloček pri hrani sami.

Pri rastlini ni omejena hranitba samo na eno mesto, samo na en organ, kakor to vidimo pri živalih. Skoraj vsa njena površina sprejema hrano, tako korenina iz zemlje, steblo in listi s pomočjo zelenila pa iz zraka. Nasprotno uživajo živali, izvzemši nekaj nižjih vrst in pa zajedavcev, hrano samo na enem mestu, kjer jim v to služi odprtina, katero nazivljemo usta. Sprejemanje hrane je torej pri živalih lokalizirano, pri rastlinah ne.

Rastlina se hrani samo z neorganskimi snovmi (izvzete so: zajedavke in žužkojede). Glavni deli njene hrane so voda, ogljikova kislina in amonijak. Vse te snovi pa nastajajo pod vplivom splošnih naravnih moči na sestavine naše zemlje ter so popolnoma različne od rastlinskih snovi, ki se iz njih delajo. Iz njih tvori namreč rastlina organske sestavine kakor vlaknino, škrob, beljakovina, sladkor in še mnoge druge, ki služijo živalim v hrano. Žival nima te zmožnosti in je torej pri hrani popolnoma navezana na posredovalca — rastlino, ki ji pripravlja potrebno hrano.

Rastlina je s svojim živem obdaru, kajti glavna hrana, ogljikova kislina, se nahaja v atmosferi, oziroma pri vodnih rastlinah v vodi. Tudi vode s potrebnimi raztopinami je za rastlino vedno dovolj v zemlji pri normalnih razmerah.

Ona ostane vsled tega vedno na enem mestu, s katerega se ne premika v nasprotju z živaljo, katera si mora svoj živež šele iskati: govedo, ki je travnik popaslo, si mora poiskati drug kraj s potrebno hrano, zveri morajo zasledovati in uloviti svoj plen, naše ptice, ki se hranijo z žuželkami, morajo na zimo v topleje kraje, kjer je istih dovolj, i. t. d. Iz tega vzroka je tudi pri živalih prosto gibanje in čutje fino razvito. Vedno na jednom in istem prostoru stoječa rastlina, obdana s hrano, ne potrebuje mišic in živčevja, ne potrebuje različnih čutil (vid, vonj, sluh, okus, tip), katere pa rabi žival neobhodno pri iskanju hrane. Seveda so te lastnosti pri nižjih organizmih manj razvite kot pri višje stoječih. Mnogo nižjih živalij je izgubilo samovoljno gibanje in čutje. Tako lahko navedemo veliko enostaničarjev (protozoa); nadalje ni mogoče zaslediti pri mnogih spužvah (spongiae) niti z mikroskopom najmanjšega gibanja in tudi proti vsakemu mikalu so neobčutne. Isto lahko opazujemo tudi pri posameznih mešnjakih (coelenterata). Celo med visoko razvitimi raki dobimo vrste, ki so izgubile prosto gibanje.

Pod. 2. Morski ali račji kljun. (Schemat. nar. vel.)

Bil sem pred nekaj leti na zoologični staciji v Trstu. Zanimive so bile skoraj vsakdanje vožnje po morju in prijetno je bilo življenje tam. Vedno smo se vračali z bogatim plenom, vsak dan je nam prinesel in pokazal kaj novega. Nekega dne smo se odpravili na morske kljune; omeniti moram, da je imela skoraj vsaka vrsta živalij svoje okraje v morju, ker se je nahajalo v toliki množimi, da se je splačal lov. Opravili in zakurili smo naš „Argo“ ter se odpeljali proti Miljam (Muggia). Tjakaj dospevši nam je pokazal voditelj stacije, prof. Corri, na kole pomola v malem prista-

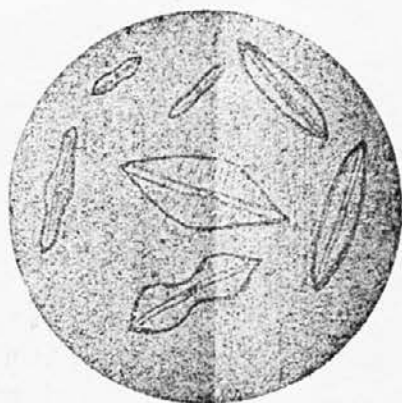
nišču in na sosedne skale. Kakor je spomladi trata, polna zvončkov, vsa bela — enak je bil pogled na te kole. Morski kljun poleg morskega kljuna v svoji beli, školjkasti obliki po vseh kolih, po vseh sosednjih skalah in sicer — vsak za celo življenje prikovan na svojem mestu. Morski kljun (lepas anatifera) (pod. 2.) po svoji obliki tudi račji kljun imenovan, spada med rake. V prvi mladosti plava med planktonom prosto okoli, šele pozneje se pritrdi na kak predmet s prvimi tipalnicami s pomočjo cementne žleze ter ostane potem za vedno na tem mestu. Živalica tiči v apnenastih lupinah in je podobna školjki, vsled tega so jo tudi spočetka šteli med školjke. Njena hišica sestoji iz pet razno velikih

koscev, ki so beli ter rumeno in črno obrobljeni. Iz hišice moli šest parov vitičastih nog, s katerimi povzroča v morju tok, ki mu prinese potrebne hrane. Ista je usoda morskih zvončkov (balanidae). Seveda sta si obedve vrsti teh rakov pridobili to lastnost le sekundarno, ker se obedve gibljeta v prvi mladosti prosto in se šele pozneje za stalno pritrdita na kako podlogo. Od mehkužcev naj omenimo med školjkami ostrigo, ki je navadno prirastla na skale, kole in druge enake stvari, nadalje pokrovačo i. t. d. Vse te vrste so prirastle na svoje mesto, vsled tega tudi ne najdemo pri njih razvitih gibal, pač pa jih varujejo pred sovražniki močne lupine, med katerimi so popolnoma varne.

Pri vseh višje razvitih živalih, ki so se najprvo gibale in so šele sekundarno prirasle na svoje mesto, zapazimo, da se objednem z novimi živlenskimi pogoji premeni znatno tudi cel telesni ustroj. Nele zunajna oblika, temveč tudi notranji organi se spremenijo. Pri vseh zapazimo najprvo slabo razvita gibalna, zato so pa lovke in hranilni organi večji. Čutila so slabo razvita; kajti žival, ki išče in lovi svoj živež, mora imeti ostrejša čutila kot pa ona, katerej ga le naključje prinese.

Tudi telo zadnje je manj členasto in bolj zavaljeno. Iz tega je razvidno, da so večja življenska moč, večja življenska zmožnost in razvito telo medsebojno v tesni zvezi.

Omenili smo, da je prosto gibanje predvsem značilno za živali; toda tudi v rastlinstvu ga najdemo. Mnogoštevilne nizko organizirane rastline se prosto gibajo jednako živalim. Pri glivah sluznicah (myxomycetes) najdemo brezkožne stanice, katerih plasma se poljubno širi na vse strani. Te spreminjajo vedno svojo obliko, plavajo naokoli, končno se pa strnejo. Kremenaste alge (diatomaceae) (pod. 3.) so jednostaničarice, katere v vodi lazijo kakor

Pod. 3. Razne kremenaste alge (zelo poveč.).

kaka žival. Predvsem zanimivo je čutno gibanje pri mimozi (mimosa pudica), ki pri najmanjšem dotakljaju takoj zgane listje in pobesi vejice. Toda še drugo vrsto gibanja lahko opazimo pri rastlinah, to je premikanje plasme v stanici sami v obliki počasnega toka. Spoznali smo tako le nekaj primerov gibanja v rastlinstvu in pretiravali bi, ako bi trdili, da ni med tem rastlinskim in živalskim gibanjem prav nobenega razločka. Prostovoljnega premikanja s prostora, kakor ga najdemo v živalstvu, ne moremo jednatiti s tem gibanjem. Kajti popolnoma nekaj drugega je, ako se cel organizem premika ali pa če se gibanje vrši v jedni sami stanici. Višje razvite rastline so si zmožnost gibanja samo pridobile; kajti prosto gibanje ni značilno za rastlinstvo, ko je vendar pretežna večina rastlin prirastla za vedno na eno in isto mesto. Z drugega stališča moramo pa opazovati gibanje pri nižjih rastlinah; pri teh enostaničaricah

je popolnoma enostavno, da naletimo na en živalski znak, ker imata vendar živalstvo in rastlinstvo skupen izvor ter so enostanični organizmi v obeh kraljestvih najprimitivnejše oblike.

Objednem z živalskimi pogoji, ki so živalim in rastlinam različni, se spremeni tudi ves njihov ustroj, kakor smo že to v kratkem prej omenili. Že v kraljestvu živalij, da, celo v posameznih razredih, kjer so dani posameznim živalim različni življenjski pogoji, opazujemo lahko kako močno to učinkuje na ves njihov ustroj. Za vzgled vzemimo vretenčarje.

Telesna oblika vretenčarjev je z ozirom na njihove življenjske potrebe zelo različna. Riba je drugače raščena kakor na kopnem živeč sesalec, ta se zopet razlikuje od ptiča, ki more letati v zraku. Kljub temu najdemo vendar v vrstah vretenčarjev gotove izjeme, leteče in plazeče ribe, leteče ter v vodi živeče plazilce in sesalce, in v vodi plavajoče ptiče. Pri vseh teh vrstah, ki se močno razlikujejo od normalno živečih, so tudi udi primerno preobraženi. To nam služi v dokaz, da je opravilo v tesnej zvezi z obliko in da povzročuje način gibanja postanek jednako ustrojenih gibal.

Mehanično vzeto ni ptičja perut nič drugega kakor lahka plošča, ki služi v dviganje in padanje. Pri padanju se razprostre kolikor možno vsled tega, da ne pušča zraka; pri dviganju se pa giba kolikor možno neovirano v zraku. Po enakem mehničnem principu so ustrojene: perutna ploskev leteče ribe, perutna koža letečega zmaja in netopirja. Oblika vseh je jednaka, čeprav so se razvile iz popolnoma nejednakih delov: pri ribi iz plavut, pri letečem zmaju je kožna guba oprta na podaljške reber, pri netopirju je med prsti razprostrta koža, Premikanje na kopnem, v vodi ali v zraku je torej v tesni zvezi z razvojem celega živalskega ustroja. Preustrojitev se pa kaže tudi na celem okostju. Vzemimo ožjo skupino vretenčarjev — sesalce; že pri teh zapazimo najrazličnejše izpremembe. Normalno raščeno okostje sesalca ima drugo obliko, ako se mora kot mačka plaziti za svojim plenom. Postava je podaljšana, telo je bolj gibko, noge nizke, splošno rečeno, kaže že ves ustroj, da je ustvarjen za plazenje. Popolnoma druga je pa oblika zveri, ki si v skoku ulovi svojo žrtev: močne in prožne noge podpirajo hrbtenico, ki je krajša kot pri prvih. Pri egiptovskem skakaču (*dipus aegyptius*) nam takoj pokažeta način gibanja zadnji dve močno razviti nogi ter istotak rep, na katerega se žival pri skoku opira.

Že iz teh par slučajev smo lahko razvideli, kako močno vplivajo življenjski pogoji na razvoj organizmov celo v enem samem kraljestvu, koliko bolj šele v obeh kraljestvih medsebojno. Pri živali, katera se mora za živežem pomikati, se bodo temu primerno najprvo ustrojili mehanični elementi (okostje). Ker si mora hrano šele iskati, ima tudi v to potrebno razvite organe za iskanje (čutila in gibala) in ulovljenje (grizala in lovke) potrebnega živeža. Tudi je pri večini živalij, kakor že omenjeno, prostor za vzprejemanje hrane na enem samem mestu. Vse te znake ne najdemo pri stalno na enem prostoru prirastli rastlini in slednjič jih ta tudi ne potrebuje. Njej je le zato, da ima kolikor možno

veliko površino in pa primerno razvite korenine. Zatorej je tudi višje razvita žival popolnoma drugačna od istotake rastline in pri primerjanju živalstva z rastlinstvom ne bo nihče mislil na konja in drevo, katera dva že a priori vsakdo lahko loči. V kratkem rečeno je rastlina organizem, ki razvije svoje ude na ven, žival pa obratno, kar je v tesni zvezi pri obeh z življskim načinom.

Višje razvite živali in rastline pa tudi lahko ločimo še po večih morfoloških znakih. Tako je lasten vsakej živali v razvoju prvi stadij mehurca (blastula) in čaše (gastrula); pri rastlinah pa tvoritev kalice (cotyledones).

Tudi živalska in rastlinska stanica se že močno po tem razlikujeta, da je obdana zadnja z močno staničninasto kožico. Ta razlika je tudi povod tako različni ustrojitvi obeh kraljestev. Rastlinska stanica se že zgodaj obda s svojim trdnim oklopom in izgubi vsled tega zmožnost nadaljnega preobrazovanja. Radi tega je tudi rastlinsko staničevje in pa organi kljub raznoličnemu notranjemu diferenciranju jednolično v primeri z ogromno raznoličnostjo, katero najdemo v živalski histologiji in organologiji. Visoka stopinja živalske organizacije se kaže torej že v tem, da ni stanica tako trdo zavita. Toda tudi tukaj najdemo prehodne oblike. Pri mnogih algah zapusti protoplazma staničninasto kožico, plava v vodi naokoli ter se potem obda zopet z novim zavojem. V nasprotju s tem se zavijajo mnogoštevilni enostaničarji, katerim je lastno prosto gibanje, s trdnim zavojem (cysta), v katerem potem lahko dolgo mirujejo. To se posebno zgodi takrat, kadar se posuši voda, v kateri stanujejo. Ako pozneje zopet dospo v vodo, ožive na novo in plavajo živahno naokrog.

Navedli bi lahko še mnogo takih slučajev, toda vzeli smo le najvažnejše, ker že iz teh lahko razvidimo, da soglašata živalstvo in rastlinstvo v gotovih razmerah, katere si lahko razlagamo iz skupnega izvora. Že stari naravoslovci so spoznali, da žive še bitja, ki so na meji rastlinskega in živalskega kraljestva in angleški naravoslovec Wotton jih imenuje jednostavno zoophyta. Večino izmed teh prištevamo sedaj živalim, nasprotno smo se pa seznanili potom mikroskopa zopet z brezštevili nižjimi organizmi, kateri še vedno belijo naravoslovcem lase. Za primer naj nam služijo že navedene glive sluznice in bičarji. Natančneje se je s tem vprašanjem bavil tudi genialni naravoslovec Ernest Haeckel. Pri svojem opazovanju in študijah je prišel do zaključka, da se postavi poleg živalskega in rastlinskega kraljestva še tretje, to je kraljestvo prabitij (protisti). V resnici najdemo še dandanes zelo mnoge organizme, ki stoje med živalijo in rastlino, ki združujejo njih značilne lastnosti in s katerimi se pečajo zoologi in botaniki. Eventuelne odnošaje med obema kraljestvoma nam bi predočeval sledeči shema: med dva velika kroga narišimo majhen krog.

Srednji mali krog nam predstavlja skupino prabitij, katera so se po filogenetičnih zakonih razvila. Gotove posamezne vrste so si pridobile zmožnost asimilacije in te združujemo pod skupnim imenom rastline, v levem velikem krogu. Druge so si priborile v boju za obstanek zopet prostovoljno gibanje z mesta in te imenujemo živali, naznači naj nam jih desni veliki krog. Radi tega lahko razumemo, zakaj smo dobili pri najnižjih rastlinah živalske znake in obratno.

Haeklov nasvet, da bi se združili vsi enostaničarji v kraljestvo prabitij, pa ni bil vzprejet in dandanes se še prišteva en del enostaničarjev k živalim, drugi k rastlinam. Pri razločevanju služijo predvsem fiziološki znaki višjih živalij in rastlin, ki se pa ne pokažeje pri enostaničarjih vedno z enako ostopitjo. Zelo mnogo oblik pa je, katere najdemo uvrščene v obeh kraljestvih: razloček med živalskimi in rastlinskimi enostaničarji je zelo majhen, to pa vsled tega, ker imata oba rodova skupen izvor, kateri se kaže že v tem, da je ustrojni del živalij in rastlin — stanica, katera se šele navadno pri mnogostaničarjih določno diferencira.

Gospodarsko življenje naših dedov v zadnjih stoletjih.

Spisal dr. Iv. Merhar.

(Nadaljevanje.)

Seveda so si naši dedje lepih starih časov izdelovali doma tudi blago, ki so ga potrebovali za svojo obleko; tega so izdelovali celo čez potrebo, kajti s takimi produkti je bila precej živahna in dobičkonosna trgovina doma in čez meje. Pred vsem je tu omeniti tkanje vsakojakih vrst platna, pa tudi tkanje sukna in barvanje istega. Ker so bili stari Slovenci, kakor Slovani sploh, poljedelci po poklicu, zato je čisto naravno, da so se oblačili pred vsem v tako blago, kakor so ga najlože in največ pridelovali; to pa je bilo platno, iz česar je bila res večinoma narejena narodna noša naših dedov, zlasti ženska in sploh delavniška obleka. Te razmere so se deloma vsaj do danes ohranile pri takozvanih Belih Kranjcih onstran Gorjancev in temu dejstvu se imamo tudi zahvaliti za navedeno, ne preveč staro ime. Dandanes je tovarniška veleindustrija precej zamorila to domačo obrt, vendar se za domače potrebe še prede in tke, ali o kaki trgovini s pristnim domačim platnom skoro ni več govora. Trgovina s takim blagom pa je bila gotovo ena izmed najstarejših, kajti že cesar Friderik IV. (druga polovica petnajstega stoletja) je dal enemu delu kranjskih prebivalcev predpravo, da smejo radi nezgod, ki so jih pretrpeli od turških pohodov, trgovati z domačim platnom na Hrvaško in drugam (prim. Murnik str. 22). To so bili gotovo dolenski kmetje, a središče tkalstva je bilo okoli Škofje Loke, kjer so izdelovali poleg drugih vrst zlasti fino in belo platno, koje so z belo hodno nitjo vred pošiljali tudi v inozemstvo (XI. str. 36). Dandanes je v imenovanih krajih le še par sto oseb, ki še tkejo platno za na prodaj, ali težko tekmujejo s tovarniškimi produkti; zlasti izdelujejo znano trpežno modro platno v toliki meri, kar ga potrebuje domača dežela.

Nekoliko natančneje nam poroča baron Valvasor o tkanju in barvanju sukna. Takozvani loden za pražnjo in zimsko moško obleko so tkali po vsej deželi, posebno pa po gorenjskih vaseh (II., str. 111, VI., 278). Tudi finejše

vrste so izdelovali in tržili z njim celo preko deželnih mej. Bolj srednje vrste blago je bilo tisto, ki so ga mezlan (Valvasor piše „Māhalān“) imenovali, kar je že Ant. Linhart (živ. 1756—1795) pravilno razložil iz italijanskega, „mezza lana“, ker je bilo v njem pol volne, pol prediva. Odtod tudi ime za žensko krilo: mezlanka ali mešlanka. Loden so tkali zlasti v Kranju ter okolici, pa tudi v Radovljici in v soseščini (II. str. 137, 140). Izmed vasi, ki so se posebno odlikovale v tem pogledu, so imenovane sledeče: Stražišče, Št. Jur, Cerklje itd.; v zadnjih dveh vaseh so izdelovali tudi konjske plahte, kajti tu je cvetela zlasti konjereja, in te produkte so razvažali tudi v tuje dežele (II. str. 141), Vsa ta domača obrt je v zadnjih dveh stoletjih jako nazadovala, zlasti pa v drugi polovici devetnajstega stoletja, tako da skoraj niti govoriti več ne moremo o tej industriji; tu in tam še prodaja kak kmet na semnju v Ljubljani svojo gorenjsko raševino in plahte, a take prikazni ginejo od dne do dne, in zadnje ostanke nahajamo še v Kranju in idrijski okolici; nekaj malega plah pa se izdeluje le še v Št. Jurju (Murnik, na imenovanem mestu).

Med staro domačo obrt moramo prištevati tudi lončarstvo, ki je cvetelo na Gorenjskem in Dolenjskem in ki se mora še danes imenovati, dasi polagoma izumira. Valvasor pozna lončarje v smledniškem kraju, v Horjulu in v Ribniški dolini. Po njegovi sodbi so izdelavali lončarji na Smledniškem najboljšo robo; znano je, da še dandanes v tistem kraju najkrepkejše živi ta obrt (Komenda, Lubno), dočim so v Horjulu lončarstvo skoraj popolnoma opustili, kajti neki prijatelj, tamošnji domačin, mi je zatrjeval, da pozna le še eno hišo, kjer se delajo lonci, dočim je druga nedavno opustila to obrt. V Ribniški dolini tudi nazaduje ta stroka in utegne v par generacijah popolnoma izumreti, ako je ne bo poživilo tovarniško podjetje, sloneče na združni ideji. — Razen teh strok so gojili stari Slovenci pač še druge, manj važne, o katerih nam natančni Valvasor nič ne sporoča; tako vemo, da so v idrijski okolici že v petnajstem stoletju izdelovali čipke, od kojih so nam ohranjeni vzorci iz l. 1670—1750; ta stroka v omenjenih krajih še dandanes živi in sicer nekako modernizovana po strokovni šolski izobrazbi. Drugod so izdelovali še razna orodja za dom in poljsko delo, marsikje so gojili neke vrste umetno obrt, a vse to je bilo seveda manjše važnosti, deloma je spadalo v področje mestnega rokodelstva.

Precejšen del naših dedov si je služil vsakdanji kruh z vsakojako drobno trgovino, ki je posredovala izmeno poljedelskih, vino- in živinorejskih pridelkov, ali pa promet industrijskih in obrtnih produktov. Kakor pa je vsaka trgovina odvisna od prometnih sredstev, tako je tudi naša v zadnjih stoletjih, in baš ta ji dajejo nekako starinsko in prvotno obliko, zato bo precej poučno slišati, kaka prometna sredstva je imel na razpolago naš ded, ko je kupčeval križem svoje neobširne domovine. Učeni popisovalec naših narodnih razmer ob koncu osemnajstega stoletja, B. Hacquet, ki je bil dokaj bliže dobam, ki nas zanimajo, označuje našo Kranjsko za Valvasorjevih časov tako-le: „Krain war damals für Österreich beinahe wie terra incognita, und wenn ein Edelmann aus diesem

Gebirge zu Pferde nach Wien reiste, so nahm er erst von allen seinen Bekannten Abschied, so wie ein Schwab, wenn er nach Amerika überschifft. Von Kaiser Karl VI. schreibt sich der Anfang der österreichischen Commerce her, und von dieser Epoche an, wo er aus Spanien in den Hafen von Triest ankam, erhielt auch Krain zuerst fahrbare Straßen im Herzogtum Österreich. Zu Ende des siebzehnten Jahrhunderts existierten in ganz Krain eine oder zwei Kutschen; eine hatte der Vicedom des Landes und die andere der Bischof von Laibach. Aller Adel beiderlei Geschlechtes kam in die Hauptstadt des Landes nur geritten.“

Cest torej v današnjem pomenu besede pred Karolom VI. (vladal 1711—1740) ni bilo, ampak so držali od mesta do mesta neširoki tovarni poti, zadostni za konja s tovorom obloženega, le izjemoma so se nahajali kaki slabi, od nikogar ne oskrbovani kolovozi. Za trgovino sploh so v prvi vrsti merodajna naravna pota, to je tista, ki se sama od sebe vzdržujejo, to pa so vodna pota: reke, morja in jezera. Po slovenskem ozemlju bi prišle v poštev: Drava, Mura, Sava in deloma nekateri pritoki njihovi; v tem pogledu je bila zlasti velike važnosti Ljubljana od Vrhnike do Ljubljane, ker je šla v smeri glavne kupčijske poti od morja proti sredini dežele in države, t. j. iz Trsta, Reke, Italije proti Ljubljani in Dunaju. Seveda je služilo brodarstvo po Ljubljani tudi krajevnim potrebam samim, kakor še dandanes. V prejšnjih stoletjih je bilo brodarstvo po Ljubljani natančno urejeno in oskrbovano od dvoje vrst čolnarjev, ki so se ločili v veliki in mali ceh. Veliki ceh je oskrboval prevoz vsakojakega trgovskega blaga in sicer na svojih velikih brodovih, ki so nosili nad 300 starih centov, dočim so manjši čolnarji prevažali na malih, iz enega debela izdolbenih čolnih le osebe in pač kake malenkosti v blagu.

Sava na slovenskem ozemlju sicer ni posebno prikladna za plovbo, ker je njena struga zlasti nad Litijo in Zidanim mostom ozka in skalnata, vendar se stari kranjski in hrvatski trgovci niso strašili teh naravnih ovir; tak transport je bil zelo težaven zlasti proti toku, in vendar je bila Sava najvažnejša žila, po kateri se je pretakal trgovski promet med Kranjsko in Hrvaško. Plavilo pa se je s čolni ali ladjami, a tudi s splavi; kjer je bilo radi skalovja in čeri nemogoče spraviti naprej natovorjen brod, tam so blago razložili in brod prazen spravili čez oviro, potem ga zopet natovorili. Niže na Dolenjskem, kjer je reka močnejša in struga gladkejša, tam so dolagali še več blaga in napravili splav silnejši na ta način, da so mu privezali spodaj ali ob straneh prazne sode, ki so branili, da se brod ni pogreznil; tako sporoča Valvasor (II. str. 203). Ta zgodovinar sicer ne omenja, da bi bili prazne ali obložene brode proti toku vlačili z živino, marveč pripoveduje, da se je to vršilo samotež ali porivaje z drogovi, za poznejši čas pa nam je to dokazano in priča, da je trgovina tod napredovala.

(Dalje sledi.)

Pregled.

Politika.

Prve volitve v novi državni zbor na podlagi splošne in enake volilne pravice so se izvršile na Slovenskem v znamenju klerikalizma. Na Kranjskem, Štajerskem in Goriškem je nastopal ta klerikalizem v vsi svoji določnosti in jasnosti, na Koroškem, v Trstu in v Istri se je odeval z narodnim plaščem. Prej ali slej se pokaže tudi tu v isti obliki, ako naša posvetna inteligenca ne opusti svoje brezbriznosti in ne stopi na plan. Ne motimo se in ne dajmo se moliti: *Narodnost brez svobode je slepilo*. Slovenci se borimo za svoj narodni obstanek, toda tega obstanka si ne zagotovimo drugače nego s svobodnim razvojem telesnih in duševnih zmožnosti vseh posameznikov. Kdor nas naravnost v tem ovira, je naš odkrit nasprotnik; kdor pa nas hoče odvrčati od svobodne kulture s pretvezo, da se ne gre sedaj za to, ampak samo za narodnost, ta dela zoper nas po stranskih potih, po ovinkih in nam je še bolj nevaren. Kajti kaj nam tudi pomaga narodna samostojnost, ako smo pa vsak dan v nevarnosti, da jo izgubimo, ker smo po svojem mišljenju in čuvstvovanju zaslužnjeni, nesamostojni in nezmožni vladati samega sebe? Postati moramo prej ali slej plen tujcev, telesni in duševni sužnji v svoji lastni hiši, berači pri vsem svojem bogastvu. Na drugi strani pa je tudi res, da je *svoboda brez narodnosti vsaj dandanes še nemogućnost*, ker pušča v nemar važen činitelj človeške družbe, ker ne računa z organizmom, ki posreduje med poedincem in družbo.

Ker smo prepričani, da je narodnost brez svobode nemogoča, zato nas tudi ne morejo popolnoma zadovoljevati uspehi volitev, v kolikor se tičejo onih poslancev, ki niso bili izvoljeni naravnost na program „Slovenske ljudske stranke“ na Kranjskem, „Kmečke zveze“ na Štajerskem ali „Sloge“ na Goriškem. Ta uspeh zaznamujemo kot delo v negativnem zmislu: zunanji upor proti duhovniški nadvladi, proti preočividnemu klerikalizmu; vprašamo pa s popolno upravičenostjo: Kakšno bo pozitivno delo (svobodna šola, ločitev cerkve od države), ki naj za vselej onemogoči klerikalizem, ki naj odstrani njegov duh, njegovo misel in ne samo zunanji oblik? To bi bila končna zmaga, ki nam podeli svobodni razvoj in s tem tudi zagotovi narodni obstoj in procvit.

In česa smo bili priče nasproti temu v volilni dobi? Omahovanje, poudarjanje postranskih reči in previdno molčanje o važnih vprašanih svobodnega napredka — to je bilo volilno geslo slovenskega liberalizma. Rajši so pustili ljudstvo v nevednosti ali ga izročili klerikalizmu, da ga je obdeloval po svoje, nego bi bili stopili z odkritim programom na dan in tako volilce pripravljali na to, kar mora prej ali slej priti. Kako bo ljudstvo umevalo velike kulturne boje, ki se nam bližajo, ako mu previdno o tem molčimo, dočim ga klerikalci v krivi luči o tem poučujejo!

In kaj naj rečemo o načinu boja? Pri klerikalni stranki je svoboda mišljenja in hotenja že naprej načelno izključena. Nobena svobodomiselna stranka v tem oziru ne sme posnemati klerikalne taktike pod nobenim pogojem, sicer so taki svobodomiselnici sami največji škodljivci svobodne misli.

V imenu nobene ideje, ne verske, ne narodne, ne socialne, ne more biti dovoljeno korumpirati človeka, da pozablja na svoje dostojanstvo, da izgublja vsak čut za resnico in pravico, za poštenje in moštvo.

Kdor ve, iz kakšnih slojev se rekrutira slovenska socialistična stranka, ki ne more biti drugega nego izraz naših splošnih kulturnih in gospodarskih razmer, iz katerih je vzrasla, ta umeva, da njena organizacija, njen nastop, njena politična zrelost ne more biti taka, kakor je v naprednejših deželah. Kritikuje se tudi lahko, da je slovenska socialistična stranka dostikrat prezaupljiva nasproti posameznikom, ki bi ne smeli igrati te vloge kakor jo igrajo, ker ne odgovarja njih umskim in нравnim lastnostim; da je opazati premalo samoizobrazbe, podrobnega dela, ki bi ne slonelo samo na ramah nekaterih, da je preveč socialistične romantičnosti in premalo socialistične zavesti in resnosti, da vlada glede narodnega vprašanja premalo jasnosti, da je dostikrat volja dobra, a meso slabo. Toda eno ji mora priznati tudi lojalni nasprotnik: Njen nastop v volilni dobi je temeljil na načelnem stališču, v jasno izraženem in poudarjanem programu. Ako se stranki ni vselej posrečilo, da bi bili vsi strankarji dosledno ravnali po njenih sklepih, je to znamenje, da je premalo poznala svoje ljudi in teren, ker je zahtevala od njih nekaj, za kar še niso bili dovolj zreli, pripravljeni in izšolani. Vse to pa ne opravičuje pod nobenim pogojem nasprotnikov, da bi zavajali nižje sloje na pota korupcije, izrabljajoč njih nizko umsko in нравno kvaliteto. Najmanj pa si sme dovoljevati kaj takega svobodomiselna stranka, kakor se je to zgodilo pri nas, da si s tem morebiti trenutno dosega uspehe; toda moralna škoda, ki jo trpi vsled tega misel napredka in svobode, je neizmerno večja. Rajši deset načelnih porazov nego ena taka zmaga, ki diskreditira idejo, ki ubija čut človeka v nas! Dokler nismo v ljudstvu zamorili duše, je še vedno mogoče življenje, s korumpirano maso pa se samo životari nekaj časa, dokler končno ne nastopi neizogibna smrt.

S tega stališča nam škoduje zatajevanje principa svobode, omahovanje ali celo korumpiranje mas. Taka politika ne vodi k osvoboditvi od klerikalizma, marveč ga še podpira in budi, da postaja odločnejši in pogumnejši.

